

О. І. Павлов
студ. III курсу, спеціальність «Право»,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Науковий керівник: ст. викладач кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики О.С. Козерацька

МЕДІАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Сьогодні Україна знаходиться на шляху реформування законодавства, у тому числі і кримінального процесуального, та адаптації національного законодавства до законодавства європейських країн. Інститут медіації (примирення) давно та успішно функціонує в більшості країн Європи, та є важливим кроком до встановлення можливості альтернативного вирішення конфліктів на досудовому розслідуванні або під час судового розгляду.

Згідно ч. 4 ст. 56 КПК України, «на всіх стадіях кримінального провадження потерпілий має право примиритися з підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду про примирення. У передбачених законом України про кримінальну відповідальність та цим Кодексом випадках примирення є підставою для закриття кримінального провадження» [1]. Проте слід зазначити, що термін «медіація» у Кримінальному процесуальному кодексі України не використовується.

Більшість науковців визначають медіацію «як певний підхід до розв'язання конфлікту, у якому нейтральна третя сторона забезпечує структурований процес для того, щоб допомогти конфліктуючим сторонам прийти до взаємно прийняттого вирішення спірних питань» [2, с. 158].

Медіація, як пишуть О. С. Семерак та І. О. Семерак, «має своїм наслідком примирення потерпілого та обвинуваченого» [3, с. 112].

Метою здійснення медіації є не лише досягнення примирення між потерпілим та правопорушником, а й усвідомлення правопорушником наслідків своєї протиправної поведінки та відшкодування заподіяної шкоди. Для потерпілого це нагода висловити перед винним своє ставлення до його дій, переживання, зменшити напругу.

Порядок проведення процедури медіації складається з двох взаємопов'язаних елементів: конфіденційності й неупередженості. Під конфіденційністю мається на увазі неприпустимість розголошення та витоку інформації, одержаної сторонами процесу медіації під час зустрічей, а під неупередженістю, те, що медіація в кримінальних провадженнях потребує необхідності встановлення та оцінки вчиненого діяння.

Кінцевим результатом здійснення процедури медіації є укладення угоди між сторонами, яка надалі затверджується судом та підлягає виконанню.

Дуже важливу роль під час проведення медіації відіграє медіатор, тому що він має забезпечити такі умови проведення примирної процедури, за яких відбувається одночасне встановлення вини особи та досягнення згоди щодо вирішення конфліктної ситуації. Погоджуємося з думкою О. С. Семерак та І. О. Семерак про те, що «медіацію не можуть проводити державні структури, оскільки нівелюються самі принципи здійснення медіації, а саме: незалежності, нейтральності, толерантності медіатора та конфіденційності інформації щодо медіації» [3, с. 112].

Окрім медіатора, обов'язковими сторонами при проведенні процедури медіації є потерпілий та правопорушник. Але якщо медіація застосовується на стадії досудового розслідування, то правопорушник розглядається як підозрюваний.

Процедура медіації не регламентована чинним Кримінальним процесуальним кодексом України. Невирішене також питання, що стосується статусу органу, який здійснюватиме процедуру примирення, та чітко не визначений правовий статус медіатора. Окремі питання викликає статус відносин медіатора, сторін спору із судом

та правоохоронними органами, у провадженні яких знаходяться матеріали, або які забезпечують виконання медіаційних угод.

Що стосується недоліків медіації, є вчені, які зазначають, що деякі її принципи вступають у протиріччя з системою правосуддя та процесуальними нормами, такими як принцип невідворотності покарання за вчинений злочин, захист законних прав та інтересів потерпілого або ж конфіденційність чи нейтральність медіатора.

Висловлена й інша думка науковцями, які пропонують ухвалити проект закону «Про медіацію» від 26.02.2019 р., та ввести до кола суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності медіатора, визначити його права та обов'язки, розробити організаційні та матеріально-технічні заходи щодо забезпечення діяльності медіаторів [4].

Проте, вважаємо, що медіаційні програми не можуть стати альтернативою для системи правосуддя, а повинні діяти як єдина система. Тому що головною ідеєю в кримінальному провадженні є можливість потерпілим, отримати відшкодування за заподіяну йому шкоду. Таке примирення не лише дає можливість потерпілому отримати компенсацію за спричинену шкоду, але й впливати на її характер.

Також важливим аспектом є закріплення на законодавчому рівні поняття медіаційної угоди. Оскільки укладення угоди між сторонами вже певною мірою є свідченням того, що процес медіації відбувся. А саме, укладення та виконання угоди між сторонами щодо вирішення конфлікту, є метою медіації.

Що стосується забезпечення принципу конфіденційності під час обговорень у процесі медіації, науковці пропонують унеможливити можливість допиту медіатора як свідка щодо фактів, про які він дізнався у процесі проведення медіації, внесенням до Кримінального процесуального кодексу відповідних положень.

Окрім наведених вище положень, доречним буде також передбачити в Кримінальному процесуальному кодексі України те, що укладення угоди, щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення між потерпілим та підозрю-

ваним (обвинуваченим) здійснюється виключно на добровільній основі, тож потерпілого ніхто не може змушувати укладати угоду про примирення.

Ми вважаємо, що навіть попри деякі недоліки, інститут медіації має стати невід'ємною частиною існуючої системи правосуддя, це дозволить знизити навантаження на судову систему, уникнути додаткових фінансових витрат сторін, витрат держави, та зробити можливим отримання компенсації потерпілим за дії, вчинені підозрюваним (обвинуваченим).

Таким чином, пропонуємо у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України закріпити поняття медіації, а саме медіація є процесом примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) за допомогою нейтральної третьої сторони (медіатора) щодо відшкодування шкоди та примирення їх між собою; визначити правовий статус медіатора; умови набуття статусу медіатора, його відповідальність; основні принципи медіації; коло кримінальних проваджень; максимальні строки проведення медіаційного процесу тощо, що дозволить забезпечити баланс інтересів правопорушника та потерпілого, та як наслідок, буде сприяти впровадженню програм відновного правосуддя у кримінальному судочинстві України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення : 10.03.2020).
2. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення спорів. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1 (5). С. 158–173.
3. Семерак О. С., Семерак І. О. Відновне правосуддя в Україні в контексті нового Кримінального процесуального кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Серія Право. Вип. 28. Т.3. С. 110–114.
4. Про медіацію: проект закону України від 26.02.2019 р. № 3665. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2TT00V.html. (дата звернення : 10.03.2020).